

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Bakalářská práce

Reforma důchodového systému v České republice

Martin Vobořil

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze 16. 3. 2015

.....
Martin Vobořil

Poděkování

Děkuji vedoucí práce JUDr. Ing. Renatě Korcové za vstřícný přístup, konstruktivní rady, podnětné připomínky, odbornou pomoc, ochotu, trpělivost a čas, který mi věnovala při zpracování bakalářské práce.

Reforma důchodového systému v České republice

Reform of the pension system in Czech Republic

Souhrn

Tato práce se zabývá systémem důchodového pojištění v České republice, popisuje jeho problémy a rizika do budoucna. Teoretická část práce popisuje vývoj systému a reformní kroky důchodového pojištění od roku 1993. Popisuje základní informace o důchodových systémech některých evropských států, zejména se zaměřuje na systém důchodového pojištění na Slovensku.

Předmětem výzkumného šetření je porovnání systémů důchodového pojištění v České a Slovenské republice po zavedení reformních změn v roce 2013.

Klíčová slova: sociální zabezpečení, důchodové zabezpečení, důchodové pojištění, důchodová reforma, starobní důchod, penzijní připojištění, důchodový věk.

Summary

This thesis deals with the system of a pension insurance in the Czech Republic, it describes its problems and possible future risks. The theoretical part of this thesis describes evolution of the system and reform steps of the pension insurance since 1993. It describes basic information about pension systems of some of the European states, especially it focuses on the pension system in Slovakia.

The matter of research investigation is comparison of pension insurance systems in the Czech Republic and Slovakia after the reform changes in 2013.

Key words: social security, pension system, pension, pension insurance, pension reform, retirement age, retirement pension.

Obsah

OBSAH.....	2
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	3
SEZNAM TABULEK	4
ÚVOD.....	5
1. CÍL PRÁCE A METODIKA.....	6
1.1. CÍL PRÁCE.....	6
1.2. METODIKA.....	6
2. POPIS SYSTÉMU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ.....	8
2.1. I. PILÍŘ	8
2.1.1. <i>Právní úprava povinného důchodového pojištění</i>	8
2.2. II. PILÍŘ.....	9
2.2.1. <i>Právní úprava důchodového spoření</i>	9
2.3. III. PILÍŘ.....	10
2.3.1. <i>Právní úprava doplňkového penzijního spoření</i>	10
3. PŘEHLED ZMĚN DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V LETECH 1993 AŽ 2012	12
3.1. OBDOBÍ OD ROKU 1993 – DO ROKU 2009	12
3.2. ZMĚNY V OBDOBÍ OD ROKU 2010 DO ROKU 2012	13
4. MALÁ DŮCHODOVÁ REFORMA	16
4.1. NÁLEZ ÚSTAVNÍHO SOUDU Č. 135/2010 SB.	16
4.2. ZÁKON Č. 220/2011 SB.	17
5. VELKÁ DŮCHODOVÁ REFORMA	20
5.1. I. PILÍŘ – ZÁKONNÉ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ.....	20
5.2. II. PILÍŘ – DŮCHODOVÉ SPOŘENÍ	21
5.3. III. PILÍŘ – DOPLŇKOVÉ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ	22
6. DŮCHODOVÉ SYSTÉMY V ZAHRANIČÍ	25
7. KOMPARACE SOUČASNÝCH DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ ČR A SR.....	30
7.1. PRVNÍ PILÍŘ	30
7.2. DRUHÝ PILÍŘ	31
7.3. TŘETÍ PILÍŘ	32
8. POROVNÁNÍ SYSTÉMU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ A SLOVENSKÉ REPUBLICI PO ZAVEDENÍ REFORMNÍCH ZMĚN V ROCE 2013.....	34
8.1. POPIS SBĚRU DAT A REALIZACE	34
9. NÁZORY EXPERTŮ NA NOVOU DŮCHODOVOU REFORMU V ČESKÉ REPUBLICI	43
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	49
PŘÍLOHY	53

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DP	Důchodové pojištění
EU	Evropská unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
SR	Slovenská republika
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

Seznam tabulek

TABULKA Č. 1	PŘEHLED REDUKČNÍCH HRANIC A ZÁPOČTU ČÁSTEK OSOBNÍHO VYMĚŘOVACÍHO ZÁKLADU – PŘECHODNÉ OBDOBÍ	18
TABULKA Č. 2	PŘEHLED REDUKČNÍCH HRANIC A ZÁPOČTU ČÁSTEK OSOBNÍHO VYMĚŘOVACÍHO ZÁKLADU – CÍLOVÉ OBDOBÍ	18
TABULKA Č. 3	SYSTÉM DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE OD 1.1.2013	35
TABULKA Č. 4	SYSTÉM DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V SLOVENSKÉ REPUBLICE	39

Úvod

Již v první polovině dvacátého století poskytoval systém důchodového pojištění ochranu občanům v případě nepříznivé sociální události, tj. např. stáří, invalidita nebo ztráta živitele. Sociální událost, která vede k vzniku invalidity, nebo úmrtí živitele, se vyskytuje spíše ojediněle, ale zabezpečení ve stáří se bude týkat převážné většiny z nás.

Český důchodový systém, který Česká republika zdědila po „sametové“ revoluci v roce 1989, odpovídal minulému společenskému uspořádání, byl neefektivní, složitý, neschopný reagovat na očekávaný demografický a ekonomický vývoj, proto byly v letech 1990 – 2013 realizovány některé reformní kroky pro odstranění tohoto nedostatku. V roce 2013 došlo v českém důchodovém systému k významnějším změnám, které jsou nazývány změnami parametrickými.

Demografickým vývojem a nezaměstnaností klesá počet pojištěnců, a tím dochází k nepoměru mezi osobami, které do systému přispívají a osobami, které ze systému čerpají. Průběžně financovaný povinný I. pilíř českého důchodového systému je finančně neudržitelný. V současné době na jednoho poživitele důchodu přispívají přibližně dvě výdělečně činné osoby. Rodí se stále méně dětí a lidé se dožívají vyššího věku¹, společnost stárne, počet důchodců se zvyšuje a současně se prodlužuje doba, po kterou je důchod pobírán.

Počínaje rokem 1990 došlo k realizaci některých reformních kroků. Významnou změnou bylo přijetí nového zákona o důchodovém pojištění, vytvoření systému penzijního připojištění a v rámci státního rozpočtu byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění.

Ve smyslu přeměny důchodového systému je možné říci, že tzv. „důchodová reforma“ v podstatě probíhá již od roku 1990, a to v postupných krocích ve snaze systém stabilizovat. Tato bakalářská práce se však zaměřuje zejména na období od roku 1993.

Při zpracování bakalářské práce jsem vycházel ze studia odborné literatury, výzkumných zpráv, odborných a koncepčních materiálů, statistických reportů a soustavného sledování vývoje dané problematiky v médiích.

¹ Český statistický úřad. *Naděje dožití při narození Česká republika*. [online]. Praha : ČSÚ [cit. 2012-01-04]. Dostupné na WWW: <http://www.czso/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide>.

1. CÍL PRÁCE A METODIKA

1.1. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je popsat systém důchodového pojištění v České republice a jeho vývoj od roku 1993 do současnosti. Vysvětlit pojmy „tzv. malá důchodová reforma“ a „tzv. velká důchodová reforma“, spojit tyto pojmy s příslušnou právní úpravou a zjistit, zda reformní změny lze považovat za vytvoření moderního systému důchodového pojištění, který má poskytovat adekvátní ochranu občanům v případě sociální události a ve stáří.

Dílčím cílem je porovnat systém důchodového pojištění v některých evropských zemích a zejména na Slovensku se systémem důchodového pojištění po reformních změnách, ke kterým došlo v České republice od roku 2013.

Dalším dílčím cílem je zjistit názory expertů na účinnost zaměření nové důchodové reformy v České republice.

1.2. Metodika

Tato práce se skládá z teoretické a praktické části.

V teoretické části bude nejdříve provedena analýza shromážděných podkladů, odborné literatury, právních předpisů platných v jednotlivých obdobích, doplněné o elektronické zdroje. Výstupem bakalářské práce bude zhodnocení systému důchodového pojištění, který má poskytovat adekvátní ochranu občanům v případě sociální události a ve stáří a který není brzdou ekonomického růstu, včetně posouzení, zda jsou provedené změny nastaveny správným směrem.

V praktické části práce bude provedena obsahová analýza těchto podkladů a komparace systémů důchodového pojištění České a Slovenské republiky. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie formou polostrukturovaného rozhovoru, která byla zvolena proto, aby bylo možné označit a charakterizovat odlišné a shodné prvky důchodového pojištění dvou států.

„Cílem kvalitativního výzkumu není zaměření jednotlivých parametrů stanovených ukazatelů, ale vytváření adekvátního popisu nebo logické konstrukce sociálního a sociálně psychologického jevu.“²

Kvalitativním výzkumem bude vytvořen přehled o strukturách systémů důchodového pojištění a celkový přehled o reformních krocích. Pomocí informací od

² SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E., *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001, s. 27

expertů v dané oblasti bude ověřeno, zda jsou reformní kroky nastaveny správně a zda poskytnou občanům adekvátní ochranu v případě sociální události a ve stáří. Ke kvalitativnímu výzkumu bude zvolena výzkumná metoda, kterou je polostrukturovaný rozhovor doplněný o analýzu dokumentů. Závěrečná část bude věnována sumarizaci výsledků zkoumání a jejich následného vyhodnocení.

2. POPIS SYSTÉMU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

Standardní strukturou důchodového systému ve státech Evropské unie je třípilířový systém ve složení:

- I. pilíř – základní povinný systém organizovaný státem, dávkově definovaný, průběžně financovaný, jedná se o zákonné státní důchodové pojištění;
- II. pilíř – zaměstnavatelský systém (většinou fondový), Český důchodový systém zaměstnavatelskou složku (II. pilíř) postrádá a nahrazuje ji systémem důchodového spoření;
- III. pilíř – spočívající v individuálním zajištění, založený na individuálním přístupu, příspěvkově definovaný, kapitálově financovaný, zahrnuje doplňkové penzijní připojištění.

V této části bude popsán systém důchodového pojištění, který je v současné době v ČR nastaven.

2.1. I. pilíř

V České republice je I. pilíř tvořen zákonným důchodovým pojištěním s dlouhou historickou tradicí. V systému základního důchodového pojištění v České republice platí několik základních principů³: Mezi nejdůležitější, které je nutno zmínit, patří princip všeobecnosti (zahrnuje prakticky veškeré ekonomicky aktivní, případně ze společensky akceptovaných důvodů ekonomicky neaktivní, osoby), princip univerzálnosti (nevytváří prostor pro rozdílné postavení) a v neposlední řadě princip jednotné právní úpravy (pro jednotlivé skupiny pojištěnců platí jednotné zásady).

2.1.1. Právní úprava povinného důchodového pojištění

Základní důchodové pojištění je upraveno zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti 1. 1. 1996 a byl již mnohokrát novelizován.

Jednotná právní úprava platí pro všechny skupiny pojištěnců. Při splnění stanovených podmínek je účast na důchodovém pojištění povinná. Zákon připouští v definovaných případech i dobrovolnou účast⁴. Právní nárok na dávku důchodového pojištění vzniká při splnění zákonem stanovených podmínek.

³ TRÖSTER, P. *Právo sociálního zabezpečení*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-322-6. Kapitola XII. Důchodové pojištění, s. 202–204.

⁴ § 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

System je financován průběžným způsobem, výdaje na dávky v daném období jsou hrazeny z příjmů z pojistného vybraného v tomto období. Stanovení výše pojistného a okruh poplatníků pojistného je stanoven zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Z povinného důchodového pojištění jsou poskytovány tyto důchody:

- starobní,
- invalidní,
- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

2.2. II. pilíř

Ve většině evropských zemí spočívá placení příspěvků zaměstnavateli ve prospěch svých zaměstnanců v tom, aby jim v budoucnu byla z tohoto zaměstnaneckého doplňkového systému poskytována penze nebo jiná dávka. V České republice není II. pilíř postaven na principu zaměstnavatelského systému, ale jako fondový, založený na principech kolektivního investování a je úzce propojen s I. pilířem, tj. základním důchodovým pojištěním.

2.2.1. Právní úprava důchodového spoření

Zákonem č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, s účinností od 1. 1. 2013, byl zaveden dosud chybějící, II. pilíř důchodového systému, v podobě kapitálově financovaného důchodového spoření.

Nový II. pilíř je postaven na systému na vyvážení části platby povinného zákonného důchodového pojištění z I. pilíře a jeho převedení do II. pilíře. Občan může vyvést 3 % povinného pojistného na důchodové pojištění do soukromých penzijních společností za podmínky, že k těmto 3 % z povinného odvodu přidá povinně ještě další 2 % ze svých příjmů. Celkový odvod pojistného na důchodové spoření tak bude činit 5 % z měsíčního vyměřovacího základu pojištěnce. Sazba pojistného na důchodové pojištění placeného zaměstnancem činí 6,5 %⁵, v případě vstupu do II. pilíře se účastníkovi důchodového spoření zvýší na 8,5 %⁶.

⁵ § 7 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění platném do 31. 12. 2012

⁶ § 7a zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění platném od 1. 1. 2013

Prostředky účastníka důchodového spoření jsou shromažďovány prostřednictvím důchodových fondů obhospodařovaných penzijní společnostmi.

Každá penzijní společnost je povinna zřídit čtyři důchodové fondy lišící se mírou rizika investic. Jedná se o:

- důchodový fond státních dluhopisů,
- konzervativní důchodový fond,
- vyvážený důchodový fond,
- dynamický důchodový fond.

Penzijní společnost povede pro každého účastníka důchodového spoření osobní důchodový účet, na kterém bude evidovat jeho prostředky a podíly na majetku v jednotlivých důchodových fondech, tzv. důchodové jednotky. Z pojistné smlouvy o pojištění důchodu vznikne při splnění podmínek stanovených zákonem nárok na důchod. Z II. pilíře budou vypláceny tyto druhy důchodů:

- starobní důchod ve formě doživotní anuity,
- starobní důchod ve formě doživotní anuity se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu ve stejné výši po dobu tří roků ode dne úmrtí účastníka,
- starobní důchod vyplácený po dobu 20 roků; V případě úmrtí příjemce důchodu před uplynutím doby 20 let náleží naspořená část pojistného do dědictví.

2.3. III. pilíř

Doplňkové penzijní spoření jako III. pilíř důchodového systému ČR bylo zavedeno od 1. 1. 2013 na obdobných principech jako penzijní připojištění se státním příspěvkem.

2.3.1. Právní úprava doplňkového penzijního spoření

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, přinesl změny v III. pilíři důchodového systému. Zavedl tzv. doplňkové penzijní spoření, které nabízí penzijní společnosti, a to buď nově vzniklé, nebo transformované z penzijních fondů, které zajišťovaly penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Stát podporuje doplňkové penzijní spoření formou státního příspěvku a daňových výhod. Zákon o doplňkovém penzijním spoření definuje doplňkové penzijní spoření v ustanovení § 1 jako shromažďování a umístování příspěvků účastníka doplňkového penzijního spoření, příspěvků placených za účastníka jeho zaměstnavatelem a státních příspěvků do účastnických fondů obhospodařovaných penzijní společnostmi a vyplácení

dávek z doplňkového penzijního spoření, jehož účelem je zabezpečit doplňkový příjem účastníka.

Z doplňkového penzijního spoření budou poskytovány tyto dávky:

- starobní penze na určenou dobu,
- invalidní penze na určenou dobu,
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné,
- úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi,
- úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší penze.

3. PŘEHLED ZMĚN DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V LETECH 1993 AŽ 2012

V této části bakalářské práce budou popsány jednotlivé změny, ke kterým došlo postupnými reformními kroky v období od roku 1993 do roku 2012. Příslušné změny nejsou do jednotlivých období zařazeny podle roku přijetí právní úpravy, ale podle účinnosti. S ohledem na rozsah bakalářské práce jsou uváděny pouze změny, které se týkají důchodového pojištění (I. pilíř).

3.1. Období od roku 1993 – do roku 2009

Přesto, že se bakalářská práce zaměřuje zejména na období od roku 1993, je nutné zmínit některé změny, ke kterým došlo po roce 1989, kdy byly odhaleny závažné nedostatky stávajícího systému, jejichž působení se negativně projevilo při přechodu k tržnímu hospodářství.

V roce 1990 bylo označeno několik „hlavních“ nedostatků⁷. Výše důchodů nemohla pružně reagovat na vývoj mezd a životních nákladů. Ve výši důchodu nebyla dostatečným způsobem zohledněna celoživotní úroveň pracovních příjmů. Díky nejednotné praxi při posuzování invalidity nebyl systém dostatečně ochráněn proti zneužívání. Nebyly dostatečně rozšířeny možnosti pro individuální dobrovolné formy důchodového pojištění atd.

Na základě označených nedostatků byly od roku 1990 realizovány některé reformní kroky, které měly nedostatky odstranit. S účinností od 1. 5. 1990 byly nově definovány osoby samostatně výdělečně činné a jejich nároky v důchodovém pojištění byly sjednoceny s nároky zaměstnanců. K odstranění neoprávněných preferencí byl od stejného data zrušen institut osobního důchodu.

V roce 1993 bylo zavedeno pojistné⁸ jako zvláštní platba mimo daňový systém. Došlo také k zavedení pravidelné valorizace důchodů a ke zrušení dalších preferencí, kdy byly zrušeny tzv. pracovní kategorie a byly sjednoceny podmínky pro nárok na důchod pro všechny ekonomicky aktivní osoby.

K úpravě základního povinného důchodového pojištění pro všechny výdělečně činné fyzické osoby došlo s účinností od 1. 1. 1996 novým zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Tento zákon již počítal s vývojem budoucí věkové skladby

⁷ MPSV ČR. *Koncepce dalšího pokračování důchodové reformy (pracovní verze)*. Praha, 2000. 50 s.+ 6 příl. Materiál pro jednání Sociální konference. MPSV ČR. Odbor sociálního pojištění. s. 14.

⁸ zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

obyvatelstva a zahájil proces zvyšování důchodového věku. V roce 1996 došlo také k zavedení zvláštního účtu důchodového pojištění⁹, stále však v rámci státního rozpočtu, který umožňuje jasně definovat bilanci důchodového pojištění.

S účinností od 1. 1. 1998 došlo v rámci úsporných opatření ke zpřísnění valorizačních podmínek a k redukci zápočtu některých, tzv. náhradních dob pojištění (tj. dob, za které se neplatí pojistné, ale zohledňují se v podmínkách nároku i ve výši důchodu).

V roce 2001 došlo novelizací zákona o důchodovém pojištění ke zvýhodnění odloženého odchodu do starobního důchodu a ke zvýšení sankce při odchodu do předčasného starobního důchodu.

S účinností od 1. 7. 2002 došlo k úpravě pravidel pro každoroční zvyšování důchodů.

Ke zvýšení důchodů bude docházet pravidelně v lednu. Byl stanoven zvláštní postup při velmi nízké a při vysoké inflaci (přes 10 %). Poprvé byla tato pravidla použita pro valorizaci důchodů v lednu 2003.

Od 1. 1. 2004 byly v rámci reformy veřejných financí, mimo jiné, přijaty parametrické změny ke stabilizaci důchodového pojištění a omezení nákladů na důchody. Postupuje zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod i po roce 2007 až do dosažení jednotné věkové hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy s tím, že u ostatních žen zatím zůstane věková hranice diferencována podle počtu vychovaných dětí (59 až 62 let), byl zrušen institut dočasně kráceného předčasného starobního důchodu a doba studia po 18. roce věku před 1. 1. 1996 se pro účely důchodového pojištění stala dobou náhradní (pro stanovení procentní výměry se započítává pouze 6 roků studia ve výši 80 %).

S účinností od 1. 1. 2009 se doba vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání, po kterou nenáležela podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci před dosažením věku 55 let, hodnotí a započítává nejvýše v rozsahu jednoho roku.

3.2. Změny v období od roku 2010 do roku 2012

S účinností od 1. 1. 2010 byly zákonem č. 306/2008 Sb.¹⁰ provedeny další parametrické změny, které měly stabilizovat systém základního důchodového pojištění a zajistit jeho lepší finanční udržitelnost.

⁹ § 2 věta druhá zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění

Novelizací zákona o důchodovém pojištění došlo k několika změnám. Pokračuje postupné prodlužování důchodového věku na 65 let pro muže i ženy, které nevychovaly žádné nebo jedno dítě, snížená věková hranice zůstává pro ženy, které vychovaly dvě a více dětí v rozmezí 62 až 64 let dle počtu vychovaných dětí, cílového stavu mělo být dosaženo pro narozené po roce 1968. Bylo nastaveno postupné zvyšování potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod z 25 let až na 35 let u osob, které dosáhnou důchodového věku v roce 2018. Došlo ke zpřísnění podmínek pro nárok na starobní důchod při získání kratší doby pojištění spočívající v postupném zvyšování věkové hranice v důsledku jejího navázání na postupně zvyšovaný důchodový věk (je třeba dosáhnout věku o 5 let vyššího, než je důchodový věk pro muže stejného data narození) a postupné zvyšování potřebné doby pojištění až na 20 let u osob, které stanoveného věku dosáhnou po roce 2013. Byla sjednocena věková hranice pro nárok na vdovský a vdovecký důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manžela (manželky) na věk o 4 roky nižší než činí důchodový věk muže stejného data narození. Dále byla zrušena doba studia jako náhradní doba pojištění, náhradní dobou pojištění zůstává pouze studium absolvované před 1. 1. 2012 s tím, že osobám, které budou v tomto období studovat, bude umožněno si tuto dobu pojištění zajistit pomocí institutu dobrovolného důchodového pojištění. Dále bylo stanoveno, že zápočet náhradních dob pojištění v rozsahu 80 % bude nejen pro výši důchodu, ale i pro nárok (sníží se tím nejen výše důchodu, ale i potřebná doba pro nárok na důchod).

K významné změně došlo i v případě invalidního důchodu. Byl zrušen částečný invalidní důchod a zaveden jediný invalidní důchod, který byl nově definován do tří stupňů invalidity od nejnižšího I. stupně invalidity po nejvyšší III. stupeň (od stupně invalidity se odvíjí výše důchodu). Při dosažení věku 65 let se automaticky přeměňuje invalidní důchod na starobní.

Byla prodloužena možnost odchodu do předčasného starobního důchodu ze tří na pět let. Dále byla zrušena podmínka sjednání pracovněprávního vztahu na dobu určitou, ne delší jednoho roku pro výplatu starobního důchodu při výdělečné činnosti a zvýšena redukce za odchod do předčasného starobního důchodu. (Po dobu prvních 720 dnů „předčasnosti“ činí redukce 0,9 % výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů, od 721. dne „předčasnosti“ 1,5 % výpočtového základu).

pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Nově se zvyšuje procentní výměra přiznaného starobního důchodu, je-li vyplácen současně s výkonem výdělečné činnosti, a to o 1,5 % za každých 180 kalendářních dnů výkonu výdělečné činnosti, je-li starobní důchod vyplácen ve výši jedné poloviny nebo o 0,4 % za každých 360 kalendářních dnů výkonu výdělečné činnosti.

Od 1. 1. 2012 byl zákon o důchodovém pojištění novelizován zákonem č. 470/2011 Sb.¹¹ V účinnost vstoupily dvě nejdůležitější změny. Účast na důchodovém pojištění je opět svázána s účastí na nemocenském pojištění; v návaznosti na rozšíření okruhu nemocensky pojištěných osob se rozšiřuje i okruh osob důchodově pojištěných. Na sirotčí důchod vznikne nárok i tehdy, jestliže zemřelý pojištěnec nesplnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, pokud získal alespoň polovinu potřebné doby pojištění uvedené v § 40 zákona o důchodovém pojištění.

V prosinci 2011 byly přijaty zákony, které s účinností od 1. 1. 2013 rozšířily dvoupilířový důchodový systém na systém třípilířový. Jedná se o zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření a zákon č. 428/2011 Sb., kterým se mění zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém spoření a zákona o doplňkovém penzijním spoření. (podrobněji viz níže).

¹¹ Zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

4. MALÁ DŮCHODOVÁ REFORMA

Změnou právní úpravy provedenou zákonem č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s účinností od 30. 9. 2011, ke které došlo v návaznosti na náleží Ústavního soudu Pl. ÚS 8/07 publikovaný pod č. 135/2010 Sb., který ke stejnému datu zrušil ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, se do povědomí vžil pojem „malá důchodová reforma“.

4.1. Nález Ústavního soudu č. 135/2010 Sb.

Dne 13. května 2010 byl ve Sbírce zákonů pod č. 135/2010 Sb. vyhlášen náleží Ústavního soudu Pl. ÚS 8/07, jímž bylo zrušeno ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, které upravovalo pravidla pro stanovení výše výpočtového základu procentní výměry důchodu redukcí osobního vyměřovacího základu pomocí dvou redukčních hranic.

Ústavní soud se vyjádřil k intergenerační příjmové solidaritě státního důchodového pojištění, která spočívá v tom, že osoby s vysokými příjmy přispívají do I. pilíře výrazně vyšší částky než osoby s nižšími příjmy. Dle Ústavního soudu znění § 15 zákona o důchodovém pojištění vytvářelo prostor pro „výrazné disproporce mezi výší příspěvku do pojistného systému, výší příjmů a výší přiznané důchodové dávky u části pojištěnců, čímž porušuje ustanovení čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny“¹². Dle Ústavního soudu byla vůči osobám s vyššími příjmy potlačena zásada zásluhovosti ve prospěch zásady solidarity uplatňované vůči osobám s nižšími příjmy. Přitom uvedl, že „relace mezi výší odvedeného pojistného a výší přiznaného důchodu musí odrážet i pro jednotlivé účastníky jistou míru přiměřenosti, aby došlo k ústavně konformnímu naplnění čl. 30 odst. 1 Listiny“¹³.

Ústavní soud napadl míru přiměřenosti této redukce při výpočtu důchodu. Samotnou existenci redukčních hranic však nezpochybnil.

Vzhledem ke složitosti celé problematiky byla účinnost náleží Ústavního soudu odložena k datu 30. 9. 2011 tak, aby zákonodárce měl více než jednoroční lhůtu k tomu, aby provedl adekvátní úpravu zákona o důchodovém pojištění.

¹²Bod č. 94, náleží Ústavního soudu č. 135/2010 Sb. ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

¹³ Bod č. 59 náleží Ústavního soudu č. 135/2010 Sb. ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Dopady okamžitého zrušení uvedeného ustanovení popsalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ve svém vyjádření pro Ústavní soud takto: „Zrušení ustanovení § 15 zákona o důchodovém pojištění by mělo za následek to, že by nebylo možné vyměřovat důchody, resp. by všechny přímé důchody byly vyměřovány jen v minimálních zaručených výších, neboť by byla zrušena definice klíčového prvku pro výpočet procentní výměry důchodu“¹⁴ Proto ponechal Ústavní soud zrušované ustanovení aplikovatelné až do 29. 9. 2011.

4.2. Zákon č. 220/2011 Sb.

Zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, v první řadě reaguje na výše uvedený náleze Ústavního soudu.

Pro důchody přiznávané od 30. 9. 2011, má změna ustanovení § 15, která spočívá v úpravě redukčních hranic a úpravě zápočtu částek mezi redukčními hranicemi do osobního vyměřovacího základu, čímž se zajistí větší rovnocennost mezi dosahovaným příjmem a výší důchodu. Redukční hranice jsou navázány na průměrnou mzdu¹⁵, jejíž legální definici zákon zavádí v § 15 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb.

Konečný stav zápočtu procentních podílů mezi jednotlivými redukčními hranicemi, je upraven pro období po roce 2014. První redukční hranice bude do výpočtového základu zahrnuta ve výši 100 % a z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice 26 %, k částce nad druhou redukční hranici se nebude přihlížet (na rozdíl od stavu do 29. 9. 2011, kdy se z částky mezi první a druhou redukční hranicí započítávalo 30 % a z částky nad druhou redukční hranici pak 10 %).

Jako obranu před skokovou změnou výše důchodů přiznaných po datu 30. 9. 2011, obsahuje ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., účinné od tohoto data, přechodné období od 30. 9. 2011 do 31. 12. 2014, v rámci kterého se budou jednotlivé parametry pro výpočet důchodu každoročně postupně měnit. Přehled výpočtových parametrů pro přechodné a cílové období je uveden v tabulce č. 1 a tabulce č. 2 níže.

¹⁴ Bod č. 24 nálezu Ústavního soudu č. 135/2010 Sb. ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

¹⁵ Za průměrnou mzdu se pro účely zákona o důchodovém pojištění považuje částka, která se vypočte jako součin všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází kalendářnímu roku, pro který se průměrná mzda zjišťuje a přepočítacího koeficientu pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu; vypočtená částka se zaokrouhluje na celé koruny nahoru. Průměrná mzda stanovená podle věty první nesmí být nižší než průměrná mzda stanovená pro bezprostředně předcházející kalendářní rok. (Pro rok 2012 se jedná o částku 25 137 Kč.)

**Tabulka č. 1 Redukční hranice a zápočet částek osobního vyměřovacího základu
přechodné období**

Rok přiznání důchodu	I. redukční hranice 44 % PM	II. redukční hranice 116 % PM	III. redukční hranice 400 % PM	nad III. redukční hranici
po 29. 9. 2011	100 %	29 %	13 %	10 %
2012	100 %	28 %	16 %	8 %
2013	100 %	27 %	19 %	6 %
2014	100 %	26 %	22 %	3 %

Zdroj: Vlastní zpracování

Vysvětlivky: PM – průměrná mzda

**Tabulka č. 2 Redukční hranice a zápočet částek osobního vyměřovacího základu
cílové období**

Rok přiznání důchodu	I. redukční hranice 44 % PM	xxx	II. redukční hranice 400 % PM	nad II. redukční hranici
2015 a později	100 %	xxx	26 %	nepřihlíží se

Zdroj: Vlastní zpracování

Vysvětlivky: PM – průměrná mzda

Mimo úprav reagujících na nález Ústavního soudu došlo k některým dalším dílčím parametrickým změnám, u kterých byla stanovena trojí účinnost, proto jsou u jednotlivých změn uvedena také data účinnosti. Nadále pokračuje zvyšování důchodového věku u ročníků narozených do roku 1977 (viz příloha č. 1), dochází k postupnému sjednocování důchodového věku u mužů a u žen, a to bez přihlídnutí k počtu vychovaných dětí (poprvé se jednotný důchodový věk uplatní u osob narozených v roce 1975). U pojištěnců narozených po roce 1977 má pokračovat zvyšování důchodového věku o 2 měsíce za každý další rok (účinnost 30. 9. 2011). Pro výpočet důchodu bude rozhodné období zahrnovat dobu celoživotní výdělečné činnosti; nadále zůstává v platnosti, že do rozhodného období se nebudou zahrnovat roky před rokem 1986 (účinnost 30. 9. 2011). Výše základní výměry důchodu má činit 9 % průměrné mzdy s tím, že se zaokrouhuje na celé desetikoruny nahoru. Konkrétní částka bude veřejnosti oznamována vyhláškou¹⁶ Ministerstva práce a sociálních věcí (účinnost 1. 1. 2012).

Dochází k zpřesnění pravidel pro valorizaci důchodů, důchody budou valorizovány v závislosti na růstu indexu spotřebitelských cen a na růstu mezd, přednostně bude zvyšována základní výměra důchodu, a to na výši 9 % průměrné mzdy. Vlastní zvýšení se

¹⁶ Pro rok 2012 byla stanovena základní výměra důchodu ve výši 2 270 Kč - vyhláškou č. 286/2011 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2010, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2010, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2012 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2012 a o zvýšení důchodů v roce 2012.

provede vyhláškou bez možnosti zvýšit důchody více než by odpovídalo zákonným podmínkám (účinnost 1. 1. 2012). Zavádí se nové pásmo pro odstupňování sankce za dřívější odchod do důchodu. Za každých započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne, od kterého se přiznává, do dne dosažení důchodového věku činí snížení 0,9 % výpočtového základu za období prvních 360 dnů, 1,2 % výpočtového základu za období 361. kalendářního dne do 720. kalendářního dne a 1,5 % výpočtového základu za období od 721. kalendářního dne (účinnost 1. 1. 2012). Upravuje se věk potřebný pro odchod do předčasného starobního důchodu, věk potřebný pro nárok na předčasný starobní důchod je o 3 roky nižší, pokud důchodový věk pojištěnce nedosahuje 63 let, nebo o 5 let nižší, pokud důchodový věk pojištěnce činí alespoň věk 63 let, do předčasného starobního důchodu však nelze v tomto případě odejít dříve než dovršením 60. roku věku (účinnost 30. 9. 2011).

Ruší se jednorázová výplata 12 měsíčních splátek důchodu, na které měla vdova (vdovec) nárok ke dni zániku nároku na vdovský (vdovecký) důchod v důsledku uzavření nového manželství a zkracuje se doba pro opětovný vznik nároku na vdovský a vdovecký důchod při splnění stanovených podmínek z pěti na dva roky.

5. VELKÁ DŮCHODOVÁ REFORMA

Pojem „velká důchodová reforma“ je spojován s přijetím tří zákonů, a to zákona č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření a zákona č. 428/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém spoření a zákona o doplňkovém penzijním spoření.

Zatímco malá důchodová reforma měla dopad pouze do základního důchodového pojištění, tj. pouze do I. pilíře, velká důchodová reforma nejenže dopadla nejen na I. pilíř a III. pilíř, velká důchodová reforma nově zavedla do českého důchodového systému II. pilíř, jako kapitálově financované důchodové spoření.

5.1. I. pilíř – zákonné důchodové pojištění

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zavedl s účinností od 1. 1. 2013, v České republice dosud chybějící, II. pilíř důchodového systému, v podobě kapitálově financovaného důchodového spoření.

Na základě tohoto zákona byl vytvořen nový, kapitálově financovaný pilíř důchodového systému, který je neoddelitelně spojen s povinným průběžně financovaným I. pilířem. Občané mohou vyvést část peněz z průběžného důchodového systému do nově vzniklých penzijních společností a spořit si tak na stáří v soukromých penzijních fondech.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2., I. pilíř vychází z průběžného státního systému, ve kterém musí každý výdělečně činný občan odvádět pojistné na důchodové pojištění. Tento takzvaný státní pilíř je i nadále dominantním, s tím, že jeho role by měla postupně klesat. Základním předpisem, který upravuje nárok ze základního, státem garantovaného důchodového pojištění je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Při splnění stanovených podmínek je účast na základním důchodovém pojištění povinná. Mimo tuto povinnou účast je ve stanoveném rozsahu umožněna i účast dobrovolná. Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody:

- starobní,
- invalidní rozdělený podle stupně zdravotního postižení do třech stupňů,
- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

5.2. II. pilíř – důchodové spoření

II. pilíř – je založen na principech kolektivního investování, jako minimální standard jsou brány principy uplatňované u tzv. standardních fondů, jejichž investiční politika je restriktivně regulována. „Zůstanou ovšem zachována specifika, jež jsou vlastní produktům spoření na stáří, a to dlouhodobost a zvýšená obezřetnost.“¹⁷ Problematiku druhého pilíře upravuje s účinností od 1. 1. 2013 zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření. Vstup do systému důchodového spoření je dobrovolný. Pojištěnci, mladší 35 let, se mohou rozhodnout pro vyvázání části pojistné sazby ve výši 3 % z průběžného systému do kapitalizačního (fondového) pilíře. Pojištěnci, kteří v okamžiku spuštění reformy byli starší 35 let, měli možnost se takto rozhodnout ve lhůtě 6 měsíců. Ve chvíli, kdy se pojištěnec rozhodl, nebo uplyne daná lhůta pro učinění rozhodnutí, není již možné rozhodnutí změnit. Další vstup ani výstup z II. pilíře již není umožněn. Vyvázané 3% pojistného snižují pojistné do I. pilíře placené zaměstnancem, část odvodu pojistného placená zaměstnavatelem zůstává beze změn. K 3 % vyvázaným z I. pilíře má mít účastník důchodového spoření povinnost přidat částku ve výši 2 % z vlastních prostředků, které za něj také odvede zaměstnavatel. V souvislosti s tím dochází také ke změně odvodu pojistného, které je pro účastníka II. pilíře ve výši 30 % z úhrnu mezd (25% ze základu I. pilíře, 3 % vyvázaná částka, 2 % z prostředků účastníka). Předpokladem bylo, že placení pojistného resp. Daně společně do obou pilířů bude probíhat prostřednictvím jednoho inkasního místa po jeho spuštění. Toto však vzhledem k odložení účinnosti zřízení jednoho inkasního místa nebylo možné, proto připravilo Ministerstvo financí ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí změnu zákona o pojistném na důchodové spoření, který přidělí kompetenci k výběru pojistného na důchodové spoření již Generálnímu finančnímu ředitelství. Prostředky ve II. pilíři jsou vlastnictvím účastníka a v případě jeho úmrtí se stávají předmětem dědictví s tím, že dědit lze pouze ve formě nároků z II. pilíře. Investiční správu budou ve fázi akumulace provádět penzijní společnosti, které budou mít povinnost získat pro tuto činnost zvláštní licenci. Každá penzijní společnost bude povinně nabízet čtyři fondy, které se budou lišit investičními limity, strukturou portfolia a s tím spojeným rizikem. Bude se jednat o fond:

- státních dluhopisů,
- konzervativní,
- vyvážený,

¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření.

- dynamický.

Fond státních dluhopisů může investovat do státních dluhopisů české republiky, nebo do přesně určených dluhopisů dalších zemí EU, nebo OECD. Ostatní fondy mohou investovat do širšího spektra nástrojů dle investičních limitů stanovených zákonem. Činnost penzijních fondů podléhá dohledu České národní banky.

Z II. pilíře budou vypláceny tyto druhy důchodů:

- starobní důchod ve formě doživotní anuity,
- starobní důchod ve formě doživotní anuity se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu ve stejné výši po dobu tří roků ode dne úmrtí účastníka,
- starobní důchod vyplácený po dobu 20 roků; V případě úmrtí příjemce důchodu před uplynutím doby 20 let náleží naspořená část pojistného do dědictví.

Občan bude svůj celkový důchod dostávat ze dvou nezávislých zdrojů. Výplatu důchodu z I. pilíře bude provádět Česká správa sociálního zabezpečení, důchod z II pilíře bude vyplácet životní pojišťovna.

5.3. III. pilíř – doplňkové důchodové pojištění

III. pilíř – původní penzijní připojištění se státním příspěvkem, které upravoval zákon č. 42/1994 Sb., upravuje od ledna 2013 zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém důchodovém spoření. Doplňkové penzijní spoření představuje nový finanční produkt, který umožňuje občanům dobrovolně spořit na období stáří s tím, že je možné uložené prostředky investovat podle individuálně zvolené penzijní strategie. Stejně jako penzijní připojištění je i doplňkové penzijní spoření podporováno ze strany státu státním příspěvkem a daňovými výhodami. „Zavedením doplňkového penzijního spoření by mělo dojít k uzavření stávajícího systému penzijního připojištění se státním příspěvkem, tj. nebudou moci být uzavírány nové smlouvy v tomto připojištění a jeho stávajícím účastníkům bude umožněno buď setrvání v tzv. transformovaném fondu, anebo dobrovolný přechod do nového doplňkového penzijního spoření, dle jejich rozhodnutí.“¹⁸ Majetek penzijních fondů byl oddělen a naspořené prostředky účastníků byly převedeny do transformovaného fondu spravovaného penzijní společností, která je po získání potřebných

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 427/2011 Sb., o doplňkovém důchodovém spoření.

povolení nástupcem penzijního fondu. Prostředky účastníků doplňkového penzijního spoření jsou umístěny do účastnických fondů spravovaných nově založenými penzijními společnostmi, které prostředky účastníka na základě smluvené strategie rozdělují do účastnických fondů. Fondy musí mít v nabídce různé možnosti investování, ze kterých je možné si vybrat např. konzervativní zaměřený spíše na státní dluhopisy, vyvážený s menším podílem akcií nebo dynamický s významnějším podílem akcií.

Každý účastník má u penzijní společnosti osobní účet, na kterém jsou evidovány příspěvky zaplacené jím, zaměstnavatelem a státní příspěvek. Na tomto účtu jsou také evidovány penzijní jednotky jednotlivých účastnických fondů. Počet penzijních jednotek bude účastníkovi připisován v závislosti na hodnotě jeho prostředků.

Penzijní společnost bude vyplácet penze ve výplatní fázi na dobu určenou, jednorázové vyrovnání a odbytné. Pro výplatu doživotních penzí nebo penzí s pevně stanovenou dobou výplaty a pevně stanovenou výší budou vyplácet životní pojišťovny. Pokud si účastník zvolí jednu z těchto dávek, může si zvolit pojišťovnu, se kterou uzavře smlouvu a penzijní společnost následně převede jeho prostředky do dané pojišťovny.

Také v doplňkovém penzijním spoření bude možné, aby zaměstnanci přispíval jeho zaměstnavatel s tím, že stejně jako dosud nebude za příspěvek zaměstnavatele náležet státní příspěvek.

Činnost penzijních společností podléhá dohledu České národní banky s výjimkou státního dozoru nad poskytováním a vrácením státního příspěvku, které vykonává Ministerstvo financí.

Pro výběr pojistného na důchodové spoření bylo již při přípravě právní úpravy uvažováno se změnami, které měly být provedeny v rámci daňové reformy. Bylo počítáno zejména se zřízením tzv. jednoho inkasního místa (JIM), jako jednoho místa pro odvod daní, sociálního pojištění a zdravotního pojištění. V rámci legislativního procesu však došlo k zásadnímu odsunutí zavedení jednoho inkasního místa.

V návaznosti na účinnost zákona č. 426/2011 Sb. o důchodovém spoření, proto připravuje Ministerstvo financí ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí zákon o pojistném na důchodové spoření, který přidělí kompetenci k výběru pojistného na důchodové spoření již v roce 2013 Generálnímu finančnímu ředitelství. Uvedené bude navazovat na myšlenku jednoho inkasního místa upraveného platným, avšak zatím ne účinným zákonem č. 458/2011 Sb., o změně zákonů souvisejících se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů.

Výběr pojistného na základní důchodové pojištění, jako součást pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti však zůstane do doby faktického fungování jednoho inkasního místa, svěřen okresním správám sociálního zabezpečení¹⁹.

¹⁹ § 6 odst. 4 písm. r) zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

6. DŮCHODOVÉ SYSTÉMY V ZAHRANIČÍ

Pro vytvoření celkového přehledu je důležité zmínit se i o důchodových systémech v zahraničí. Půjde však jen o velice stručné přiblížení systémů z několika států, jejichž srovnání je problematické, protože každý je ovlivněn jinou historickou tradicí, chováním lidí, ekonomickým vývojem a dalšími faktory.

Současně si musíme uvědomit, že půjde jen o jakési statické zachycení současného stavu systémů, které se stále dynamicky vyvíjejí.

Lze říci, že většina evropských států usiluje o reformu důchodového systému a řada evropských států již reformu provedla nebo provádí.

Švédsko

Ve Švédsku existují dva systémy ochrany ve stáří: důchod založený na příjmu a zaručený minimální důchod.²⁰

Zaručený minimální důchod je vázán pouze na podmínku trvalého pobytu ve Švédsku, a je tedy stejný pro zaměstnance i osoby samostatně výdělečně činné. Zajišťuje minimální důchod osobám, které nemají odpracován požadovaný počet let na to, aby měly nárok na dostatečně vysoký důchod založený na příjmech

Pro důchod založený na příjmech existuje naopak zvláštní pojistný program vázaný na výdělečnou činnost. Tohoto programu se mohou účastnit jak zaměstnanci, tak osoby samostatně výdělečně činné. Starobní důchod založený na příjmech se vypočítává na základě celoživotních příjmů zakládajících nárok na důchod. Příspěvek do programu činí 18,5 % z ročního příjmu zakládajícího nárok na důchod. Důchodový systém založený na příjmech zahrnuje dávky financované v rámci průběžného systému – „pay as you go“ (starobní důchod a doplňkový důchod založené na příjmech) a soukromé spoření v rámci fondového systému (kapitálový důchod). Nárok na důchod v zásadě zakládají všechny zdanitelné příjmy. Patří mezi ně příjmy ze zaměstnání, příjmy ze samostatné výdělečné činnosti a dávky sociálního zabezpečení (podpora v nemoci založená na příjmu, nemocenské dávky, dávky v nezaměstnanosti apod.). Příspěvek na starobní důchod je srážen z veškerých příjmů, ze kterých vzniká nárok na důchod, včetně dávek sociálního zabezpečení.

²⁰ Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf

Dánsko

V zásadě všechny osoby, které mají pobyt v Dánsku, mají nárok na obecný starobní důchod (sociální důchod) při dosažení věku 65 let. Pro osoby, jejichž 60. narozeniny připadly na datum před dnem 1. července 1999, je důchodový věk stanoven na 67 let. Kromě toho existuje pro zaměstnance systém povinného penzijního připojištění (ATP).

Na sociální důchod mají nárok dánští státní příslušníci, osoby, na které se vztahuje nařízení (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a ostatní cizinci po 10 letech pobytu v Dánsku.

Všechny osoby, které dosáhly věku 16 let, které jsou zaměstnány v Dánsku, jsou kryty v rámci systému penzijního připojištění (doplňkový důchod), pokud pracují nejméně 9 hodin týdně. Zaměstnanci, kteří se stanou osobami samostatně výdělečně činnými, mohou za jistých podmínek zůstat i nadále účastníky tohoto systému. V takovém případě si sami hradí odvody v plné výši. Systém penzijního připojištění zaměstnanců je jinak financován společně zaměstnanci a zaměstnavateli, přičemž zaměstnavatelé hradí dvě třetiny příspěvku a zaměstnanci pak zbývající třetinu. Zaměstnavatel je odpovědný za srážky odvodů, které hradí zaměstnanec.²¹

Norsko

V Norsku existují pravidla pružného pobírání důchodů od 62 let (zvláštní požadavky týkající se výše důchodového spoření). Důchody mohou být pobírány v plné nebo částečné výši (20 %, 40 %, 50 %, 60 % nebo 80 %) a lze kombinovat práci a důchod bez toho, že by se z důchodu cokoli strhávalo.

Starobní důchod se skládá ze základního důchodu založeného na místě bydliště, z minimálního důchodu (stará pravidla týkající se osob narozených do roku 1954), důchodu vycházejícího z výše příjmu a garantovaného důchodu (nová pravidla týkají se osob narozených v roce 1963 a později). Osobám narozeným v letech 1954–1962 bude vyplácen důchod vypočítaný proporcionálně podle starých i nových pravidel.

Na základní důchod mají nárok osoby, které byly od svých 16 let do roku, ve kterém dosáhnou věku 66 let, v souhrnu pojištěny po dobu tří let. Základní důchod

²¹ Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Dánsku*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW. http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Denmark_cs.pdf

(*Grunnpensjon*) je přiznán bez ohledu na předešlé příjmy a odvedené pojistné. Pro získání plného základního důchodu je však vyžadováno splnění podmínky předchozího pojistného období (to znamená trvalého bydliště) v délce 40 let, přičemž důchod je poměrně krácen v případě, že pojistné období bylo kratší.

Pro získání doplňkového důchodu (*Tilleggspensjon*) musí být nashromážděny důchodové body za 3 kalendářní roky a k získání plného doplňkového důchodu je třeba mít započteny důchodové body za 40 kalendářních let. V případě, že je počet let, jimiž nárok na důchod vzniká, nižší než 40, důchod poměrně snížen.

Důchodové body se započítávají od roku, kdy pojištěnec dosáhne 13 let věku, do doby, kdy dovrší 75 let. Žádné důchodové body se nezapočítávají v případě výdělečně činných osob s ročním příjmem nižším než základní částka 82 122 norských korun (295 444 Kč).

Pojištěnci, kteří nepobírají doplňkový důchod nebo jen velmi nízký, mají nárok na minimální důchod (*Minste pensjonsnivå*), který je poskytován systémem státního pojištění. Plný minimální důchod je vyplácen v případě, že pojistné období pokrývá období v délce minimálně 40 let. Minimální důchod je poměrně snížen v případě, že pojistné období je kratší než 40 let.

Důchod vycházející z výše příjmu (*Inntektpensjon*) vychází z důchodových úspor odrážejících celoživotní výdělek

Osoby, které byly pojištěné po úhrnnou dobu tří let mezi věkem 16 let a rokem, kdy dosáhnou 66 let, mají právo na garantovaný důchod. Důchodce, který byl pojištěn po dobu 40 let, má nárok na plný garantovaný důchod. V případě kratšího období se garantovaný důchod poměrně snižuje.²²

Velká Británie

Velká Británie se tak jako i v jiných oblastech svým důchodovým systémem odlišuje od kontinentální Evropy. Důchodový systém, který ve Velké Británii vznikl na začátku 20. let minulého století, se skládá z pilíře státního, financovaného průběžně a pilíře fondového, financovaného nestátními institucemi. Důchodová dávka se pak skládá z části poskytované ze státního systému a z části z nestátních zdrojů (fondů). Částka ze státních

²² Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Norsku*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW. http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Norway_cs.pdf

prostředků je velice malá, z 70% se na celkové výši dávky podílí právě prostředky ze soukromých fondů.

Základní státní důchod je důchod, jehož správu zajišťují státní orgány. Odvozuje se od počtu let zakládajících důchodový nárok získaných placením příspěvků státního pojištění nebo započtených během celého pracovního života žadatele.

Zaměstnanecké penzijní systémy se v jednotlivých podnicích liší. Systém má obvykle podobu jednoho ze dvou základních typů – systém „související s platem“ nebo systém „investiční“. V systému souvisejícím s platem je výše získané částky odvozena od platu a počtu let účasti v systému. V případě investičního systému je výše získané částky založena na tom, kolik bylo do systému zapláceno a jak dobře byly tyto peníze investovány. Při odchodu do důchodu je k zajištění důchodu využít příslušný fond, obvykle zakoupením renty (pravidelného příjmu po zbytek života). Zaměstnavatel je povinen nabídnout možnost účasti na penzijním systému.²³

Švýcarsko

Důchodový systém ve Švýcarsku je aplikován tzv. třípilířovým systémem.

První pilíř – garantovaný státem. Zahrnuje základní penzijní a invalidní povinné pojištění pokrývající všechny osoby, které žijí a pracují ve Švýcarsku.

Druhý pilíř – garantovaný zaměstnavatelem. Jedná se o povinné pojištění pro všechny zaměstnané osoby, které přispívají do prvního pilíře a jejichž roční příjem překračuje pevnou hranici.

Třetí pilíř – založený na dobrovolném základě.

Nárok na důchod vzniká ženám ve věku 64 let a mužům ve věku 65 let věku. Podmínky přiznání starobních dávek v rámci třetího pilíře závisí na ustanoveních individuální pojistné smlouvy a na příslušném pojistném produktu.²⁴

Slovensko

²³ Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Spojeném království*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW. http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf

²⁴ Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švýcarsku* [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW. http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf

Zatímco u nás se pouze hledá řešení, Slovensko již důchodovou reformu začalo realizovat v letech 2002 až 2004. Důchodový systém na Slovensku je postavený na třech pilířích. První představuje důchodové pojištění, které vykonává Sociální pojišťovna. Druhý pilíř představuje starobní důchodové spoření, které vykonávají důchodové správcovské společnosti. Třetím pilířem je doplňkové důchodové spoření, které vykonávají doplňkové důchodové společnosti.

I. pilíř – průběžný, do prvního pilíře jsou zapojeni všichni obyvatelé v aktivním věku a jejich zaměstnavatelé, kteří povinně platí odvody do Sociální pojišťovny z každé mzdy. Občan, který je účastníkem pouze prvního pilíře platí do Sociální pojišťovny důchodové odvody ve výši sedmi procent z hrubé mzdy a jejich zaměstnavatel ve výši 21,75% hrubé mzdy. Z této sumy (28,75%) plyne 18% procenta na starobní důchod, 6% na invalidní důchod a 4,75% do rezervního fondu solidarity. Peníze, které vybere Sociální pojišťovna, se používají na výplatu současných důchodů, tzn. pro občany, kteří jsou v současnosti v důchodu. Od prvního ledna funguje první pilíř podle nových pravidel.

II. pilíř – kapitalizační (spořicí) vznikl od 1. 1. 2005. Jeho smyslem je, že část z odvodu z hrubé mzdy se ukládá na osobní důchodový účet, vedený ve vybrané důchodové správcovské společnosti. Z 18%, které by jinak plynuli do Sociální pojišťovny na starobní důchod, odevzdává zaměstnanec jen polovinu, teda 9% a druhých 9% poputuje do důchodové správcovské společnosti, která by měla uložené peníze zhodnocovat investováním na kapitálovém trhu. Občan si zvolí správcovskou firmu a vybere si podle svého uvážení a věku fond, ve kterém si otevře svůj důchodový účet, na který mu bude zaměstnavatel odvádět příslušnou platbu. Fondy budou tyto peníze investovat a zhodnocovat. Prostředky uspořené v důchodových správcovských firmách jsou majetkem.

III. pilíř – doplňkové důchodové pojištění, představuje úplnou dobrovolnost. Uzavřením smlouvy s některou doplňkovou důchodovou společností se občan zabezpečí na stáří. Pravidelným spořením v některých případech spojených s pojištěním si může spořit za zvýhodněných podmínek k důchodu. Stát tuto formu doplňkového spoření podporuje různými zvýhodněními (např. odpočitatelná položka z daňového základu).

V uspořádání zahraničních důchodových systémů můžeme nalézt mnoho inspirativních myšlenek. Je třeba si však uvědomit, že každá společnost si musí zvolit svou cestu, která odpovídá jejím možnostem a tradicím. Důležité je, aby byl občanům zachován důstojný život v důchodovém věku.

7. KOMPARACE SOUČASNÝCH DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ ČR A SR

Tato kapitola nabízí srovnání platných modelů systémů důchodového zabezpečení České a Slovenské republiky. Komparace je provedena s ohledem na evropské souvislosti.

Penzijní systémy téměř všech vyspělých evropských států jsou založeny na třech důchodových pilířích. Prvním pilířem jsou zpravidla státní průběžně financované systémy, Druhým pilířem mohou být variabilně financované aktivity profesních či zaměstnavatelských subjektů (fondů), ve kterých bývá účast zaměstnance i zaměstnavatele zpravidla dobrovolná, anebo je tento pilíř tvořen penzijními fondy, které jsou financované kapitálově, a účast v nich bývá povinná. Třetím pilířem jsou označovány soukromé aktivity občanů, kterými bývá životní pojištění, důchodové spoření atd., které jsou ze strany státu podporovány pomocí daňových úlev a různých zvýhodnění. Největší část důchodové dávky bývá poskytována v rámci prvního pilíře.

7.1. První pilíř

První pilíř je součástí důchodových systémů obou republik. Jeho základní charakteristikou je, že je průběžně financovaný a účast v něm je povinná pro všechny pojištěnce.

Česká republika

První pilíř důchodového systému ČR byl vytvořen dílčí reformou k datu 1. 1. 1996²⁵. Ze základního pojištění jsou poskytovány starobní, předčasné starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody.

K 1. 1. 2010²⁶ proběhla v ČR první etapa důchodové reformy, tzv. parametrické změny, která představuje zásadní úpravu prvního pilíře a která mimo jiné upravuje oblast podmínek nároku na důchod i zásady pro stanovení jeho výše. Další změny tzv. „malá důchodová reforma“ byly provedeny zákonem č. 220/ 2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 SB., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

S účinností od 1. 1. 2013, zavedl Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, v České republice dosud chybějící, II. pilíř důchodového systému, v podobě kapitálově financovaného důchodového spoření, na jehož základě byl vytvořen nový, kapitálově

²⁵ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

²⁶ Zákon č. 306/2008 Sb., změna zákona o důchodovém pojištění.

financovaný pilíř důchodového systému, který je neoddělitelně spojen s povinným průběžně financovaným I. pilířem. Občané mohou vyvést část peněz z průběžného důchodového systému do nově vzniklých penzijních společností a spořit si tak na stáří v soukromých penzijních fondech.

Slovenská republika

První pilíř byl na Slovensku vytvořen k datu 1. 1. 2004²⁷ reformací původního průběžně financovaného důchodového systému a je založen na pojistném principu. Ze základního důchodového pojištění jsou poskytovány starobní, předčasné starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody.

Pravidla prvního pilíře byla na Slovensku mnohokrát a poměrně zásadně novelizována. Slovensko se v současné době dále snaží o korekci zákonitostí nastavených pro tento pilíř, protože je zřejmé, že reforma v důsledku radikálně nastavených pravidel systémově vytváří deficit v prvním pilíři. Deficit Slovensko prozatím pokrylo z výnosů privatizace.

7.2. Druhý pilíř

Druhý pilíř je založen na principech kolektivního investování, jako minimální standard jsou brány principy uplatňované u tzv. standardních fondů, jejichž investiční politika je restriktivně regulována.

Česká republika

Problematiku druhého pilíře upravuje s účinností od 1. 1. 2013 zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření. Vstup do systému důchodového spoření je dobrovolný. Pojištěnci, mladší 35 let, se mohou rozhodnout pro vyvázání části pojistné sazby ve výši 3 % z průběžného systému do kapitalizačního (fondového) pilíře. Ve chvíli, kdy se pojištěnec rozhodl, nebo uplyne daná lhůta pro učinění rozhodnutí, není již možné rozhodnutí změnit. Vyvázané 3% pojistného snižují pojistné do I. pilíře placené zaměstnancem, část odvodu pojistného placená zaměstnavatelem zůstává beze změn. K 3 % vyvázaným z I. pilíře má mít účastník důchodového spoření povinnost přidat částku ve výši 2 % z vlastních prostředků, které za něj také odvede zaměstnavatel.

²⁷ Zákon č. 461/2003 Zb., o sociálním pojištění.

Slovenská republika

Druhý pilíř byl na Slovensku vytvořen k datu 1. 1. 2005²⁸ a má kapitálově financovaný charakter. Pojištěnci si mohli zvolit, zda do tohoto pilíře vstoupí. Po vstupu pojištěnce do druhého pilíře poukazuje jeho zaměstnavatel na pojištěncův důchodový účet část odvodů na pojistné. Peníze uložené na tomto účtu jsou majetkem občana a vyplácí se z něj druhá složka důchodu.

Také pravidla druhého pilíře jsou na Slovensku často upravována. V současné době je bohužel zřejmé, že do druhého pilíře vstoupili občané, pro které toto řešení jejich důchodových nároků nebylo výhodné. Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR uvádí, že do druhého pilíře vstoupilo 1,5 milionu z 2,6 milionu pojištěných osob a že přibližně pro 25 % osob nebylo toto řešení vhodné. Tato skutečnost představuje pro slovenský důchodový systém velké riziko do budoucna, protože velká část budoucích důchodců bude mít nižší důchod vyplácený z prvního pilíře a nedostatečný důchod vyplácený z druhého pilíře. Slovensko se své problémy snaží řešit za pomoci odborníků zvláštní komise, která byla na žádost slovenské vlády sestavena orgány EU.

7.3. Třetí pilíř

Třetí pilíř je součástí důchodových systémů obou republik. Je založen na dobrovolném pojištění, které stát podporuje pomocí daňových úlev a dalších zvýhodnění.

Česká republika

Třetí pilíř byl v ČR vytvořen již v roce 1994²⁹ a byl tvořen penzijním připojištěním se státním příspěvkem od ledna 2013 zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém důchodovém sdošlo ke změně. Doplňkové penzijní spoření představuje nový finanční produkt, který umožňuje občanům dobrovolně spořit na období stáří s tím, že je možné uložené prostředky investovat podle individuálně zvolené penzijní strategie. Stejně jako penzijní připojištění je i doplňkové penzijní spoření podporováno ze strany státu státním příspěvkem a daňovými výhodami.

Slovenská republika

Třetí pilíř byl na Slovensku vytvořen v roce 1996³⁰. V současnosti jej tvoří

²⁸ Zákon č. 43/2004 Zb., o starobním důchodovém spoření.

²⁹ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

³⁰ Zákon č. 123/1996 Zb., o doplňkovém pojištění.

doplňkové důchodové spoření. Účast pojištěnce v tomto pilíři je provázána s účastí zaměstnavatele, oběma stát poskytuje daňová zvýhodnění.

Ze třetího pilíře mohou jeho účastníci získat doplňkový důchod.

8. POROVNÁNÍ SYSTÉMU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ A SLOVENSKÉ REPUBLICE PO ZAVEDENÍ REFORMNÍCH ZMĚN V ROCE 2013

Cílem výzkumného šetření je porovnat systém důchodového pojištění České republiky, který je nastaven poslední důchodovou reformou od 1. 1. 2013 a systém důchodového pojištění Slovenské republiky, tyto systémy konfrontovat, identifikovat shodná a odlišná místa a zjistit názory expertů na účinnost důchodové reformy v České republice.

8.1. Popis sběru dat a realizace

Z nashromážděných dokumentů o systémech důchodového zabezpečení obou států byly systematicky čerpány informace podle zvolených kritérií, byly analyzovány a zpracovávány pro účely této práce. Analytickou jednotkou jsou systémy důchodového zabezpečení.

Analýza dokumentů se používá tehdy, pokud není přístup k informacím pomocí pozorování, dotazování nebo měření. Analýza spočívá v tom, že se celek rozdělí na jeho části, komponenty a dále se zkoumá, jak tyto části fungují a jaké jsou mezi nimi vzájemné vztahy. „Každá analýza se vyznačuje určitým stupněm explorační. Znamená to, že při ní provádíme průzkumné a objevující aktivity. V syntéze jde naopak o složení částí celku a o popis hlavních organizačních principů, jimiž se tento celek řídí v závislosti na jeho částech.“³¹.

Dokumenty byly soustředěny z veřejných dostupných zdrojů; knihovny, noviny a časopisy, Sněmovní a Senátní tisky, dokumenty MPSV a ČSSZ a v neposlední řadě internet.

Autor provedl teoretický výzkum – „...odehrává se v rámci teorie a realizuje se za použití logických operací a obecných myšlenkových postupů“³². Výzkumná procedura je slovně logická a také historická. Snaží se o zachycení vývoje sociálního jevu, jeho kořenů a souvislostí. Sociální jev chápe jako výsledek dosavadního vývoje a předpovídá možnost jeho dalšího vývoje.

Důchodové systémy většiny vyspělých evropských států jsou založeny na třech důchodových pilířích. Při zpracovávání cíle výzkumného šetření se autor snažil získat přehled o tom, jak jsou nastaveny jednotlivé pilíře systému důchodového pojištění. Systém

³¹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, s. 35.

³² SURYNEK, Alois; KOMÁRKOVÁ, Růžena; KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001, s. 25.

tří pilířů v České republice funguje od roku 2013, na Slovensku funguje již od roku 2005 a bohužel se za dobu svého fungování potýká s velkými problémy. Proto se autor snažil zjistit, zda je toto nastavení stejné.

Systém důchodového pojištění v ČR

Tabulka 3: Systém důchodového pojištění v České republice od 1.1.2013.

System pojištění	Pojištění Povinné/dobrovolné	Dávky
I. pilíř Zákonné státní důchodové pojištění, průběžně financované	Povinné pro všechny zákonem definované výdělečně činné osoby	- Starobní důchod - Invalidní důchod - Vdovský a vdovecký důchod - Sirotčí důchod
II. pilíř Důchodové spoření, fondový systém založený na principu kolektivního financování	Dobrovolné	- Doživotní starobní důchod - Doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let - Starobní důchod na dobu 20 let
III. pilíř Doplňkové pojištění, zahrnuje penzijní připojištění se státním příspěvkem, příspěvkově definované, kapitálově financované	Dobrovolné	- Starobní penze na určenou dobu - Invalidní penze na určenou dobu - Jednorázové vyrovnání - Odbytné - Úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi - Úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší penze

Zdroj – vlastní zpracování

Stejně jako ve většině zemí EU také v České republice měl od ledna 2013 mít důchodový systém tří pilířovou strukturu. Tabulka č. 3 zobrazuje strukturu tohoto systému.

I. pilíř – zákonné důchodové pojištění

Systém základního povinného důchodového pojištění - I. pilíř je dávkově definovaný, průběžně financovaný (tj. z vybraných finančních prostředků jsou průběžně hrazeny důchody nynějších důchodců), jedná se o zákonné státní pojištění, které je upraveno v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti 1. 1. 1996 a byl již mnohokrát novelizován.

Při splnění stanovených podmínek je účast v základním důchodovém pojištění

povinná. Ve vymezených případech je povolena i dobrovolná účast³³. Na důchod vzniká právní nárok, při splnění stanovených podmínek. Pro všechny skupiny účastníků pojištění platí jednotná právní úprava. Systém je financován průběžným způsobem, to znamená, že výdaje na dávky jsou hrazeny z příjmů pojistného v daném období.

Ze základního důchodového pojištění jsou vypláceny tyto důchody:

- starobní,
- invalidní,
- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

V roce 2014 pobíralo důchod v České republice z I. pilíře 2 863 210 občanů, kterým bylo v průměru vyplaceno 3 485 257 důchodů. Průměrný starobní důchod činil 11 075 Kč. Ze státního rozpočtu bylo na vyplácení všech typů důchodu použito 376,41 mld. Kč, přičemž příjem z pojistného činil pouze 333,01 mld. Kč.³⁴

II. pilíř – důchodové spoření

Nově zavedený II. pilíř důchodového systému bude neoddělitelně spojen s I. pilířem, a to v oblasti odvodu pojistného a podmínkami pro nároky na dávky.

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zavádí s účinností od 1. 1. 2013, v České republice dosud chybějící, II. pilíř důchodového systému, v podobě kapitálově financovaného důchodového spoření.

Nový II. pilíř je postaven na systému tzv. opt-outu, tj. na vyvázání části platby povinného zákonného důchodového pojištění z I. pilíře a jeho převedení do II. pilíře. Stát umožní občanům vyvést 3 % povinného pojistného na důchodové pojištění do soukromých penzijních společností za podmínky, že k těmto 3 % z povinného odvodu přidají povinně ještě další 2 % ze svých příjmů. Shromažďování, umístování a převod prostředků účastníka důchodového spoření do důchodových fondů budou obhospodařovat penzijní společnosti. Každá penzijní společnost bude mít povinnost zřídit čtyři důchodové fondy lišící se mírou rizika investic, bude se jednat o:

- důchodový fond státních dluhopisů,

³³ § 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění,

³⁴ Česká správa sociálního zabezpečení, *Průměrná výše starobního důchodu u žen prolomila v roce 2014 desetitisícovou hranici* [online]. Praha ČSSZ 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné na WWW <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2015/2015-02-20-Pr%C5%AFm%C4%9Brn%C3%A1+v%C3%BD%C5%A1e+starobn%C3%ADho+d%C5%AFchodu+u+%C5%BEEen+prolomila+v+roce+2014+desetitis%C3%ADcovou+hranici.htm>>

- konzervativní důchodový fond,
- vyvážený důchodový fond,
- dynamický důchodový fond.

Penzijní společnost povede pro každého účastníka důchodového spoření osobní důchodový účet, na kterém bude evidovat jeho prostředky a podíly na majetku v jednotlivých důchodových fondech, tzv. důchodové jednotky.

Vstup do důchodového spoření bude dobrovolný. Po podpisu této smlouvy se účast na důchodovém spoření stává povinnou a z II. pilíře není možné vystoupit. Od smlouvy o důchodovém spoření nebude možné odstoupit, vypovědět ji, ani uzavřít dohodu o jejím skončení. Výjimkou bude výpověď nebo dohoda o skončení smlouvy o důchodovém spoření za účelem převodu prostředků účastníka k jiné penzijní společnosti, tj. zákon umožňuje přechod k jiné penzijní společnosti.

Účast na důchodovém spoření zaniká pouze z důvodu úmrtí účastníka. Dnem, od kterého bude účastníkovi důchodového spoření přiznán starobní důchod, mu vzniká nárok na převedení jeho prostředků na pojištění důchodu formou úhrady jednorázového pojistného na základě smlouvy o pojištění důchodu. Pojistnou smlouvu o pojištění důchodu bude oprávněna uzavřít pouze pojišťovna, která má oprávnění provozovat na území České republiky životní pojištění podle pojistného odvětví zahrnujícího pojištění týkající se délky lidského života. Smlouvu bude nutné uzavřít písemně.

Z pojistné smlouvy o pojištění důchodu vznikne při splnění podmínek stanovených zákonem nárok na:

- doživotní starobní důchod,
- doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let,
- starobní důchod na dobu 20 let,
- sirotčí důchod na dobu 5 let.

Důchod bude vyplácet pojišťovna, s níž účastník důchodového spoření uzavře smlouvu o pojištění důchodu.

III. pilíř – doplňkové penzijní spoření

Doplňkové penzijní spoření, které upravuje od 1. 1. 2013 zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření budou nabízet penzijní společnosti, a to buď nově vzniklé, nebo transformované ze současných penzijních fondů zajišťujících penzijní

připojištění se státním příspěvkem. Stát bude doplňkové penzijní spoření, stejně jako dosavadní penzijní připojištění se státním příspěvkem, podporovat formou státního příspěvku a daňových výhod. Účelem doplňkového penzijního spoření je zabezpečit doplňkový příjem účastníka.

Penzijní společnost povede pro každého účastníka doplňkového penzijního spoření nebo jiného příjemce dávky osobní penzijní účet, na kterém bude evidovat prostředky účastníka (jím zaplacené příspěvky, příspěvky zaměstnavatele v jeho prospěch), státní příspěvek a jeho podíly na majetku v jednotlivých účastnických fondech, tzv. penzijní jednotky.

Účast na doplňkovém penzijním spoření bude dobrovolná, účastníkovi, na rozdíl od důchodového spoření ve II. pilíři, bude umožněno kdykoli ukončit. Dále bude účastníkům umožněno v průběhu spořicí fáze doplňkového penzijního spoření změnit penzijní společnost. Jeho prostředky budou převedeny k jím zvolené penzijní společnosti.

Minimální měsíční výše příspěvku na doplňkové penzijní spoření účastníka je stanovena na 100 Kč.

Výše státního příspěvku je upravena v § 14 zákona o doplňkovém penzijním spoření. Státní příspěvek bude poskytován v rozmezí od 90 Kč do 230 Kč. Minimální výše, k níž bude poskytnut, činí 300 Kč, pro nejvyšší částku státního příspěvku bude nutné platit příspěvky ve výši 1 000 Kč.

Z doplňkového penzijního spoření budou poskytovány tyto dávky:

- starobní penze na určenou dobu,
- invalidní penze na určenou dobu,
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné,
- úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi,
- úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší penze.

Na rozdíl od důchodového spoření budou některé dávky vyplácet přímo penzijní společnosti, a to starobní a invalidní penzi na určenou dobu, jednorázové vyrovnání a odbytné.

Systém důchodového pojištění v SR

Tabulka 4: Systém důchodového pojištění v Slovenské republice

Systém pojištění	Pojištění Povinné/dobrovolné	Dávky
I. pilíř Zákonné státní důchodové pojištění, průběžně financované. Tvoří ho dva samostatné podsystemy: starobní pojištění invalidní pojištění	Povinné pro všechny zákonem definované výdělečně činné osoby	Starobní pojištění: - Starobní důchod - Vdovský a vdovecký důchod - Sirotčí důchod Invalidní pojištění: - invalidní důchod - vdovský a vdovecký důchod sirotčí důchod
II. pilíř Starobní důchodové spoření, Příspěvkově definované, kapitalizačně financované	Dobrovolné	- Starobní důchod - předčasný starobní důchod - vdovský a vdovecký důchod - sirotčí důchod
III. pilíř Doplňkové pojištění, zahrnuje penzijní připojištění se státním příspěvkem, příspěvkově definované, kapitálově financované	Dobrovolné	- doživotní doplňkový starobní důchod, - dočasný doplňkový starobní důchod, - doživotní doplňkový výsluhový důchod, - dočasný doplňkový výsluhový důchod - jednorázové vyrovnání - odstupné.

Zdroj – vlastní zpracování

Tabulka č. 4 zobrazuje strukturu systému důchodového pojištění v SR. Oproti ČR je I. pilíř na Slovensku rozdělen na dva samostatné podsystemy.

I. pilíř - průběžného pojištění

První pilíř je povinný pro všechny zákonem stanovené občany, byl vytvořen zreformovaným stávajícím průběžným důchodovým systémem a k 1. 1. 2004 do něj byli převedeni všichni občané v aktivním věku. Problematiku prvního pilíře ošetřuje zákon č. 461/2003 Sb., o sociálním pojištění. První pilíř je dávkově definovaný a průběžně financovaný, zachovává základní principy solidarity průběžného financování, proto je významný zejména pro občany starší a střední generace, kteří většinu svého života přispívali do starého systému a kteří se již vzhledem k věku nemohou zabezpečit pomocí druhého pilíře. V rámci důchodového pojištění zákon o sociálním pojištění rozlišuje starobní pojištění, zaměřené na zabezpečení příjmu ve stáří a pro případ úmrtí a invalidní pojištění určené pro případ poklesu pracovní schopnosti v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce a pro případ úmrtí.

Z důchodového pojištění se poskytují tyto důchody:

- ze starobního pojištění důchod:
 - starobní,
 - předčasný starobní,
 - vdovský a vdovecký,
 - sirotčí,
- z invalidního pojištění důchod:
 - invalidní,
 - vdovský a vdovecký,
 - sirotčí.

V roce 2014 pobíralo důchod na Slovensku z I. pilíře 1 336 555 občanů, kterým bylo v průměru vyplaceno 1 652 207 důchodů. Průměrný starobní důchod činil 399,38 EUR (10 883 Kč) a ze státního rozpočtu bylo na vyplácení důchodů použito 6 240 862 tis. EUR (170,06 mld. Kč).³⁵ Z uvedených údajů lze tedy konstatovat, že průměrná výše starobního důchodu je na Slovensku zhruba o 200 Kč nižší než v České republice.

II. pilíř – starobní důchodové spoření

Starobní důchodové spoření je příspěvkově definované prostřednictvím kapitalizace vykonávané důchodovými správcovskými společnostmi.

Vytvoření druhého pilíře k 1. 1. 2005 bylo založeno na základě zákona č. 43/2004 Zb., o starobním důchodovém spoření. Správcovské důchodové společnosti, u kterých si občan může otevřít svůj osobní důchodový účet, jsou regulovány přísným režimem, který jim mimo jiné ukládá vytvoření tří důchodových fondů (růstového, vyváženého a konzervativního, které se liší mírou rizika investic a výnosem z nich a které si občan vybírá podle svého věku a uvážení) a garantuje státní regulaci rizika investic. Zaměstnavatelé s účinností od 1. 1. 2005 poukazují část odvodů, které platí do průběžného systému, na osobní důchodový účet spravovaný důchodovou správcovskou společností, kterou si občan zvolil. Celková výše odvodů se pro občana nezměnila, došlo k jejímu přerozdělení tak, že 9 % hrubé mzdy zaměstnavatel odvádí do průběžného systému a 9 % na osobní důchodový účet. Účast v II. pilíři je dobrovolná, občan si může zvolit, zda zůstane pouze v průběžně financovaném, tj. jedno pilířovém systému, nebo zda přejde do dvou pilířového systému a bude pojištěn jak ze základního (průběžně financovaného)

³⁵ Sociálna poisťovňa. *Premiérna výška a počet vzplácaných dochodkov.* [online]. Bratislava: SP 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné na WWW <<http://www.socpoist.sk/646/1614s>>.

pojištění, tak ze spořicího systému. Účastníkům dvou pilířového systému náleží část důchodu ze základního pojištění a část důchodu, vyplácená z peněz uložených na jejich důchodovém účtu. Peníze na tomto účtu budou stále majetkem občana a v případě úmrtí budou i předmětem dědictví. Pokud občan přestoupí do druhého pilíře, nemůže se již vrátit pouze do prvního, může pouze jednou ročně přejít do jiného fondu. Povinná účast ve druhém pilíři byla stanovena osobám, které prvně vstoupí do zaměstnání a které jsou k 1. 1. 2005 mladší 16 let.

Ze starobního důchodového spoření se poskytují tyto důchody:

- starobní,
- předčasný starobní,
- vdovský a vdovecký,
- sirotčí.

III. pilíř – doplňkové důchodové spoření

Třetí pilíř představují doplňkové důchodové společnosti a doplňkové důchodové pojištění. Doplňkové pojištění je zcela dobrovolné příspěvkově definované, financované prostřednictvím kapitalizace, vykonávané doplňkovými důchodovými společnostmi na základě zákona č. 650/2004 Zb., o doplňkovém důchodovém spoření s účinností od 1. 1 2005. Z třetího pilíře mohou účastníci spoření získat doplňkový důchod, třetí pilíř je tedy vhodný zejména pro starší a střední generaci pracujících, která se pro svůj věk již nemůže pro stáří zajistit pomocí povinného důchodového spoření ve druhém pilíři. Z doplňkového důchodového spoření budou vypláceny tyto důchody:

- doživotní doplňkový starobní,
- dočasný doplňkový starobní,
- doživotní doplňkový výsluhový,
- dočasný doplňkový výsluhový,
- jednorázové vyrovnání,
- odstupné.

Shrnutí

Po porovnání systému důchodového pojištění, který je na Slovensku platný se systémem, který je České republice funkční od roku 2013, autor došel k následujícím závěrům.

Z výsledků provedeného výzkumného šetření obsahovou analýzou dokumentů

vyplývá, že oba systémy důchodového pojištění obou států jsou nastaveny velmi podobně, dalo by se říci, že i totožně. Rozdíl autor spatřuje zejména ve výši procentní částky, která je v českém systému nastavena ve výši 3 %, zatím co na Slovensku se jedná o 9 %.

9. NÁZORY EXPERTŮ NA NOVOU DŮCHODOVOU REFORMU V ČESKÉ REPUBLICCE

Dílčím cílem je zjistit názory expertů na účinnost zaměření nové důchodové reformy v České republice.

Kritéria, která byla zvolena pro dosažení dílčího cíle, jsou odpovědi, které vyplývají z rozhovorů s experty, tzn. jejich názory na systému důchodového pojištění. Úkolem dílčího výzkumného cíle je pomocí informací získaných z polostrukturovaných rozhovorů zjistit, jaké výhody a rizika přineslo zavedení důchodového spoření v České republice a ověřit předpoklad, zda nastavené reformní kroky jsou správné a povedou k požadovanému cíli.

Skupinu respondentů tvoří dva experti důchodové problematiky z Ministerstva práce a sociálních věcí a jeden expert z ústředí České správy sociálního zabezpečení.

1 - Má podle Vás smysl zavedení III. pilířového systému v ČR, zejména II. pilíře důchodového spoření (dále jen DS)?

První otázkou jsem chtěl zjistit, jak oslovení respondenti vnímají smysl zavedení důchodového spoření. K této otázce dva respondenti uvedli, že zavedení II. pilíře má napomoci lepší diverzifikaci důchodového systému, který by měl v dlouhodobém horizontu odlehčit I. Průběžně financovanému systému. Zdůrazňují však, že je nutno mít na paměti, že pro naprostou většinu populace bude současný průběžný systém stále hlavním zdrojem příjmu ve stáří. Třetí respondent uvedl: *„domnívám, že vzhledem k závažným problematickým aspektům koncepce důchodového spoření, mám důvod domnívat se, že spíše než blahem občanů (potenciálních budoucích důchodců) bylo jeho zřízení vedeno snahou zákonodárce vyjít vstříc zainteresovaným finančním institucím tím, že stát převezme záštitu a zajistí právní rámec pro nový finanční produkt, který s velkou pravděpodobností investorům přinese finanční efekt pouze minimální, za to však bude znamenat příliv extrémního množství finančních prostředků do přímé správy těchto institucí“.*

2 - Jaké jsou podle Vás v novém systému DP nedostatky či rizika? Pokud nějaká jsou, jaká?

Cílem druhé otázky bylo zjistit, jaké nedostatky či rizika nový systém důchodového pojištění přináší.

První riziko spatřují respondenti zejména v tom, že schválená podoba reformy není výsledkem politické shody a v tom, že strany, které mají v současnosti oporu ve velké části

obyvatelstva, tuto koncepci striktně odmítají. Další riziko je spatřováno jednak v tom, že vstup do druhého pilíře je dobrovolný a doba na rozhodnutí pro vstup do systému byla příliš krátká, tím spíše, že jde o nevratné rozhodnutí. Nevýhodná jsou podle respondentů kritéria přechodu nároků po úmrtí pojištěnce na pozůstalé osoby a také fakt, že invalidní penze se z prostředků odvedených do druhého pilíře nepřiznávají. Pojištěnec za takových okolností nemůže od fondu nic očekávat. Největší přínos spatřují respondenti v tom, že nový systém DP klade zvýšenou odpovědnost osob, které se zaváží do systému vstoupit za zabezpečení ve stáří. Další přínos spatřují v jistém odpoutání se přímo od státního důchodového systému a určitého pocitu nezávislosti, který by měl být výhodný zejména pro vyšší příjmové skupiny.

3 - Je podle Vás zákonná výše pojistného na důchodové spoření dostačující?

V odpovědi na tuto otázku se respondenti opět rozcházejí. Dva respondenti se domnívají, že se jedná o jakýsi politický kompromis, že výše pojistného je dostačující, a že vyšší vývod pojistného z I. pilíře by mohl destabilizovat a prohloubit jeho deficit. Poslední respondent vyslovili názor: „... *nikoliv, a to z toho důvodu, že do fondu na individuální účet pojištěnce bude odvedeno relativně malé množství prostředků, jejich zhodnocením nad míru inflace nelze s ohledem na rigiditu pravidel investování příliš počítat, a proto bude postupem času docházet k poklesu jejich reálné hodnoty.*

4 - Shledáváte současný systém DP jako adekvátní nástroj ochrany občanů ve stáří?

V odpovědi na tuto otázku se názory respondentů shodují. S tím, že nastavení nového systému DP dostatečnou ochranu občanům neposkytuje. V individuálních případech se subjektivnímu dostatku může blížit, ale nikoli v případě ztráty živitele nebo vzniku invalidity.

5 - Myslíte si, že se do systému důchodového spoření zapojila dostatečná část obyvatelstva?

Dotazovaní respondenti odpověděli, že skutečnost, že se k důchodovému spoření přihlásila velmi malá část obyvatelstva, ovlivnil zejména fakt, že II. pilíř byl zaváděn v období krize, rovněž prohlášení některých politických stran o tom, že se pokusí II. pilíř opět zrušit, nepřispěl k důvěře v něj. Bohužel ani masivní propagační kampaně penzijních společností neměly na rozhodování obyvatel dostatečný vliv. Nezanedbatelná část obyvatel se však připojila k III. pilíři, a lze předpokládat, že tento vývoj bude pokračovat i nadále.

6 - Jaký máte názor na budoucnost důchodového spoření v ČR, myslíte si, že jsou potřebné ještě nějaké změny?

Položením poslední otázky všem informantům bylo mým záměrem zjistit jejich názor, zda má důchodové spoření potažmo II. pilíř v ČR budoucnost. Respondenti odpověděli, že již v listopadu 2014 Vláda České republiky rozhodla o zrušení důchodového spoření a způsobu jeho ukončení a vypořádání prostředků účastníků. Způsob ukončení důchodového spoření navrhla Odborná komise pro důchodovou reformu, která pod záštitou Ministryně práce a sociálních věcí vznikla na základě koaliční smlouvy a programového prohlášení vlády. Svá doporučení přijala již dne 31. července 2014.

Ukončení důchodového spoření se navrhuje realizovat tak, aby byla plně respektována vlastnická práva účastníků a byly minimalizovány dopady na dotčené subjekty, a to jak administrativní zátěž státní správy a penzijních společností, tak účastníků systému. Ukončení důchodového spoření je navrženo tak, aby byl respektován roční cyklus placení pojistného na důchodové pojištění.

Tedy od ledna 2016 bude ukončeno placení pojistného na důchodové spoření a nebude již možné registrovat smlouvy o důchodovém spoření.

Zrušením systému důchodového spoření se systém doplňkového penzijního spoření stává v podstatě jediným systémem individuálního spoření na stáří (systém penzijního připojištění je uzavřen pro nové účastníky). Je proto nutné současně se zákonem o ukončení důchodového spoření přijmout opatření, která povedou k zatraktivnění tohoto penzijního systému, a to jak z hlediska nabízení doplňkového penzijního spoření penzijními společnostmi, tak zejména z hlediska účastníka a zájemce.

Shrnutí

Z odpovědí respondentů tedy lze konstatovat, že smysl zavedení II. pilíře je v diverzifikaci důchodového systému, nicméně je nutné počítat s tím, že od ledna 2016 bude ukončeno placení pojistného na důchodové spoření a v průběhu tohoto roku dojde k ukončení důchodového spoření. Z tohoto důvodu je nutné přijmout opatření k zatraktivnění Třetího pilíře, tak aby se jej účastnila co největší část obyvatel.

Závěr

Pro zpracování bakalářské práce jsem zvolil téma Reforma důchodového systému v České republice. Teoretická část je koncipována od všeobecných poznatků o sociálním zabezpečení, důchodovém zabezpečení a důchodovém pojištění až po podmínky nároku na starobní důchod.

Cílem bakalářské práce bylo popsat systém důchodového pojištění v České republice a popsat jeho vývoj od rozdělení federace do současnosti. Na základě komparace zjistit rozdílnost systému důchodového pojištění mezi některými státy v Evropě a zejména se zaměřit na systém důchodového pojištění na Slovensku.

Důchodová reforma jako proces, který má zajistit udržitelnost důchodového systému probíhá již od roku 1990. Změnami právní úpravy byly postupně odstraňovány nedostatky předlistopadového systému, který nebyl schopen reagovat na přechod k tržnímu hospodářství. Od roku 1994 byl do systému zaveden III. pilíř, který umožnil individuální zajištění doplňkového příjmu k důchodu poskytovanému z I. pilíře prostřednictvím penzijního připojištění se státním příspěvkem. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, s účinností od 1. 1. 1996, zahájil proces zvyšování důchodového věku. Postupně byly realizovány parametrické změny vedoucí k omezení nákladů na důchody, stabilizaci a udržitelnosti I. pilíře – zákonného důchodového pojištění.

V roce 2011 proběhla tzv. malá důchodová reforma. Tento název je v praxi spojován se změnami provedenými zákonem č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Uvedený zákon, v reakci na nález Ústavního soudu ÚS 8/07 publikovaného pod č. 135/2010 Sb., který zrušil ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, dnem 30. 9. 2011, zajistil zvýšení náhradového poměru u osob s vyššími příjmy. S ohledem na potřebu finanční neutrality provedených změn v systému zákonného důchodového pojištění, byly na základě politického rozhodnutí a v souladu s intergeneračním principem solidarity dopady posílení principu zásluhovosti vysokopříjmových osob rozloženy na silnou skupinu osob se středními příjmy.

V roce 2011 byly také přijaty tři zákony, které vytvořily zákonný rámec pro tzv. velkou důchodovou reformu. Jedná se o zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření a zákon č. 428/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém spoření a zákona o doplňkovém penzijním spoření.

Velká důchodová reforma byla pokračováním reformního procesu. S účinností od 1. 1. 2013 bylo zavedeno důchodové spoření jako nový, kapitálově financovaný fondový, II. pilíř důchodového systému. Současně zahrnoval transformaci III. pilíře z penzijního připojištění se státním příspěvkem na doplňkové penzijní spoření. Institut důchodového spoření však bude v roce 2016 zrušen a je otázkou jakým směrem se bude reforma důchodového systému ubírat dále.

Cílem výzkumného šetření bylo porovnat systém důchodového pojištění České republiky, který je nastaven poslední důchodovou reformou, jejíž účinnost nastala od 1. 1. 2013 a systém důchodového pojištění Slovenské republiky, tyto systémy konfrontovat, identifikovat shodná a odlišná místa a zjistit názory expertů na účinnost důchodové reformy v České republice.

Porovnáním systémů důchodového pojištění obou států docházím k následujícím závěrům.

Z výsledků výzkumného šetření provedené analýzou dokumentů vyplývá, že oba systémy důchodového pojištění obou států jsou nastaveny velmi podobně, dalo by se říci, že i totožně. Rozdíl spatřuji zejména ve výši procentní částky, která je v českém systému nastavena ve výši 3 %, zatím co na Slovensku se jedná o 9 %.

Úkolem dílčího výzkumného cíle bylo zjistit názory expertů na zaměření důchodové reformy v České republice v rámci adekvátní ochrany občanů v případě sociální události a ve stáří. Z výsledku získaných z polostrukturovaných rozhovorů lze bohužel konstatovat převažující názor expertů, že zavedení druhého pilíře samo o sobě není dostačující pro finanční stabilizaci českého důchodového systému. Podle expertů v důchodovém pojištění bohužel již od samého začátku převyšují nedostatky a rizika výhody nového systému důchodového pojištění. Lze shrnout, že reformní kroky, jež vedly k zavedení II. pilíře, nebyly úspěšné, a proto již v roce 2014 Vláda České republiky, na doporučení Odborné komise pro důchodovou reformu, rozhodla o zrušení důchodového spoření. V návaznosti na zrušení II. pilíře bude nutné přijmout opatření, která upraví podmínky doplňkové penzijního spoření tak, aby byl pro účastníky zajímavější a byl schopen posílit zajištění těchto osob ve stáří.

Uvedení II. pilíře v život se nepodařilo, o čemž svědčí velice nízký počet účastníků, desetkrát nižší než činily původní odhady. Na výsledku se podepsalo několik faktorů: zejména chybějící politická shoda a negativní postoj opozice, nedostatečná informační kampaň i nastavené podmínky účasti v důchodovém spoření.

Do budoucna se nutnosti doplnit si příjem v důchodovém věku ke „státnímu důchodu“ z doplňkových systémů nevyhneme a bude potřeba, aby občané přezvali větší odpovědnost za svoje zabezpečení ve stáří.

Důchodový systém pracuje s horizontem 30 – 50 let a celosvětová zkušenost ukazuje, že nekoncepční nebo příliš radikální změny se snadno mohou stát zdrojem destabilizace nejen penzijního systému, ale dokonce celé ekonomiky.

Nezanedbatelný vliv má i současné období ekonomické a dluhové krize, které není příznivé pro zhodnocování investičních a spořicíh produktů.

Seznam použité literatury

Odborná literatura:

1. ARNOLDOVÁ, A. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení: I. část*. 2. rozšířené vydání. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0728-X.
2. BAUER, J. *Sociální zabezpečení osob pohybujících se v rámci Evropské unie – Výběr textů vztahujících se k základním předpisům Nařízení Rady (EEC)1408/71, Nařízení Rady (EEC) 574/72*. 2. přepracované vydání, Praha: MPSV, 2002. ISBN 80-86552-07-1.
3. BREJCHA, A.; ŠANTRŮČEK, V. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. 1. vydání. Praha : Codex, 1996. ISBN 80-85963-07-8.
4. BURCIN, B.; KUČERA, T. *Perspektivy populačního vývoje České republiky na období 2002 – 2065*. 1. aktual. vyd. Praha : DemoArt, 2004. ISBN 80-86746-01-1.
5. ČERNÁ, J.; TRINNEROVÁ, D.; VACÍK, A. *Právo sociálního zabezpečení*. Dobrá Voda : Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-07-4.
6. FADRNÝ, D. Zamyšlení nad důchodovými reformami. In *Národní pojištění : měsíčník Ministerstva práce a sociálních věcí*. ISSN 0323-2395, 2011, roč. 42, č. 5.
7. GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. *Sociální zabezpečení*. 2. aktual. a doplněné vydání. Brno : Masarykova univerzita a Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-176-3.
8. HOLUB, M. Solidarita versus ekvivalence v českém důchodovém pojištění pohledem Ústavního soudu. In *FÓRUM sociální politiky*. ISSN 1802-5854, 2010, roč. 4, č. 3.
9. HOLUB, M. Rozhodnutí Ústavního soudu nemusí nutně znamenat dramatický zásah do důchodového systému. In *FÓRUM sociální politiky*. ISSN 1802-5854, 2010, roč. 4, č. 4.
10. KLIMENTOVÁ, J. *Sociální pojištění*. 1. vydání, Praha: MPSV, 2001. ISBN 80-86552-19-5
11. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*, 3. přeprac. vydání Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-050-5
12. KRÁL, J. Důchodová reforma v ČR. 6. Presentace ze semináře v rámci programu Phare. Praha, červenec 2003.
13. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vydání Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
14. MPSV ČR. Materiál pro jednání Sociální konference. Odbor sociálního pojištění. *Koncepce dalšího pokračování důchodové reformy (pracovní verze)*. Praha, 2000.
15. MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. Vydání Praha karolinum, 2004. ISBN 80-246-0780-8
16. NEČAS, P. Pokračování důchodové reformy. In *Národní pojištění: měsíčník Ministerstva práce a sociálních věcí*. ISSN 0323-2395, 2007, roč. 38, č. 1.
17. PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V., a kolektiv. Důchodové pojištění v České republice. 6. aktual. vydání. Praha : Anag, 2000. ISBN 80-7263-035-0.

18. SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001, ISBN 80-7261-038-4.
19. TRÖSTER, P. *Právo sociálního zabezpečení*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-322-6. Kapitola XII. Důchodové pojištění.
20. TRÖSTER, P. *Právo sociálního zabezpečení*. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-322-6. Kapitola XV. Doplňkové důchodové systémy.
21. VOPÁTEK, J. Důchody po rozhodnutí Ústavního soudu. In *Národní pojištění : měsíčník Ministerstva práce a sociálních věcí*. ISSN 0323-2395, 2011, roč. 42, č. 7.
22. VOŘÍŠEK, V. Aktuální změny v důchodovém pojištění. In *Národní pojištění : měsíčník Ministerstva práce a sociálních věcí*. ISSN 0323-2395, 2011, roč. 42, č. 8-9.
23. VOŘÍŠEK, V. Tzv. malá důchodová reforma. In *Národní pojištění : měsíčník Ministerstva práce a sociálních věcí*. ISSN 0323-2395, 2011, roč. 42, č. 7.

Elektronické dokumenty:

24. Asociace penzijních fondů ČR. *Ekonomické ukazatele v r. 2011 – 4. čtvrtletí 2011*. [online]. Praha : Asociace penzijních fondů ČR 2012 [cit. 2012-02-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/ekonomicke-ukazatele-penzijnich-fondu-apf-cr-za-rok-2011.html>>.
25. Česká správa sociálního zabezpečení. *Přehled poplatníků pojistného ČSSZ k 31. 12. 2011* [online]. Praha : ČSSZ 2012 [cit. 2012-02-29]. Dostupné na WWW: <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/D0FE72FF-3179-4288-9D20-DF3B5FEB60DB/0/k_31_12_2011_Poplatnici.pdf>.
26. Česká správa sociálního zabezpečení. *Průměrná výše starobního důchodu u žen prolomila v roce 2014 desetitisícovou hranici* [online]. Praha ČSSZ 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2015/2015-02-20-Pr%C5%AFm%C4%9Brn%C3%A1+v%C3%BD%C5%A1e+starobn%C3%ADho+d%C5%AFchodu+u+%C5%BEen+prolomila+v+roce+2014+desetitis%C3%ADcovou+hranici.htm>>.
27. Český statistický úřad. *Naděje dožití při narození Česká republika*. [online]. Praha : ČSÚ [cit. 2012-01-04]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/ru/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide>.
28. Český statistický úřad. *Podíly zaměstnanců v pásmech hrubých měsíčních mezd podle pohlaví*. [online]. Praha : ČSÚ [cit. 2012-01-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz/ru/redakce.nsf/p/3109-11>>.
29. Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Dánsku*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Denmark_cs.pdf
30. Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v Norsku*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Norway_cs.pdf

31. Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Spojeném království*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf
32. Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švédsku*. [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20UK_cs.pdf
33. Evropská komise. *Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení ve Švýcarsku* [online]. Evropská unie 2012 [cit. 2015-02-16]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf
34. Ipsos Tambor. *Důchodová reforma; Říjen 2011; Názory populace ČR* [online]. Praha : Ipsos Tambor [cit. 2012-01-04]. Dostupné na WWW: <http://img8.ct24.cz/multimedia/documents/31/3018301718.pdf>.
35. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Hlavní principy pokračování důchodové reformy důvody* [online]. Praha : MPSV ČR 2011 [cit. 2011-12-01]. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/10660/principy_v2.pdf.
36. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému* [online]. Praha : MPSV ČR, 2003 [cit. 2004-09-20]. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/266/navrh_rds.pdf.
37. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pojistně matematická zpráva o sociálním pojištění 2008* [online]. Praha : MPSV ČR 2011 [cit. 2011-02-14]. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5886/zprava_2008_cz.pdf.
38. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Popis důchodové reformy* [online]. Praha : MPSV ČR 2011 [cit. 2011-01-23]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/11971/Popis.pdf>.
39. Sociálna poisťovňa. *Premiérna výška a počet vzplácaných dochodkov* [online]. Bratislava: SP 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné na WWW: <http://www.socpoist.sk/646/1614s>.
40. STEM. *Názory občanů na druhý pilíř penzijní reformy* [online]. Praha : STEM, 2011 [cit. 2012-03-18]. Dostupné na WWW: <http://www.stem.cz/clanek/2290>.
41. Vláda ČR. *Programové prohlášení vlády 1992* [online]. Praha : Vláda ČR, 1992 [cit. 2012-01-24]. Dostupné na WWW: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-1/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf.

Právní předpisy

42. *Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.*
43. *Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem.*
44. *Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.*
45. *Zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie na území České republiky a o změně zákona č. 48/1997*

- Sb. o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.*
46. *Zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č.582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.*
 47. *Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví.*
 48. *Nález Ústavního soudu č. 135/2010 Sb. ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.*
 49. *Zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.*
 50. *Zákon č. 260/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnanectvého penzijního pojištění z členských států Evropské unie nebo jiných států, které jsou smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru, na území České republiky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.*
 51. *Vyhláška č. 286/2011 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2010, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2010, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2012 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2012 a o zvýšení důchodů v roce 2012.*
 52. *Zákon č. 426 /2011 Sb., o důchodovém spoření.*
 53. *Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.*
 54. *Zákon č. 428/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém spoření a zákona o doplňkovém penzijním spoření.*
 55. *Zákon č. 458/2011 Sb., o změně zákonů související se zřízením jednoho inkasního místa a dalších změnách daňových a pojistných zákonů.*
 56. *Zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění , ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.*

Přílohy

Příloha č. 1. Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1977

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63r+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r

Vysvětlivky: r - rok
m - kalendářní měsíc.

U pojištěnců narozených po roce 1977 se důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let přičtou dva měsíce za každý další kalendářní rok.³⁶

³⁶ § 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění,

Příloha č. 2. Výpočet důchodu podle § 29 odst. 1 zák. č. 155/1995 Sb., pro období od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2014

(Vyhl. MPSV č. 296/2013 Sb. - VVZ za rok 2012 činí 25.903 Kč, PK 1.0015)

Rok	Příjem z výdělečné činnosti	Vyloučené doby	Koeficient	Přepočtený příjem z výdělečné činnosti
1986	38.403		8,7523	336.115
1987	39.270		8,5730	336.662
1988	46.009		8,3819	385.643
1989	51.387		8,1836	420.531
1990	59.514		7,8947	469.846
1991	80.580		6,8412	551.264
1992	83.504		5,5861	466.462
1993	108.991		4,4597	486.068
1994	109.570	47	3,7619	412.192
1995	142.186	31	3,1745	451.370
1996	170.171		2,6811	456.246
1997	225.215	19	2,4254	546.237
1998	370.486		2,2186	821.961
1999	277.000		2,0499	567.823
2000	309.853		1,9230	595.848
2001	363.285		1,7720	643.741
2002	446.674		1,6512	737.549
2003	497.760		1,5470	770.035
2004	504.034		1,4507	731.203
2005	533.962		1,3792	736.441
2006	438.329		1,2939	567.154
2007	479.454		1,2051	577.790
2008	495.469	14	1,1143	552.102
2009	479.035		1,0768	515.825
2010	458.603		1,0577	485.065
2011	538.518		1,0338	556.720
2012	476.163		1,0015	476.878
2013	465.313		1,0000	465.313
celkem		111		15.120.084

Výpočet důchodu:

výpočet VPZ (výpočtového základu)

úhrn přepoč. příjmu 1986 až 2013 x 30,4167
15.120.084 x 30,4167

OVZ (osobní vyměřovací základ)

VPZ *)

součet dnů za 28 let – vyloučené doby
10 227 - 111

45.463

19 654

2) výpočet procentní výměry důchodu

procentní výměra důchodu se stanoví z výpočtového základu, přičemž za každý rok pojištění získaný do dne vzniku nároku na důchod náleží 1,5 %. Za každých 90 kalendářních dnů odpracovaných bez pobírání důchodu po vzniku nároku náleží 1,5 %

Počet roků do nároku
(x 1,5 % za každý rok)

po nároku
(x 1,5% za 90 dnů)

celkem % z VPZ

45

roků %

3r. – 15,9% = 51,6 %
5r. – 27,9 % = 39,6 %

dnů %

3r. – 8 397 (- 2 587)
5r. – 6 444 (- 4 540)

13 267

K procentní výměře důchodu náleží základní výměra

2.340

Podle vyhl. č. 208/2014 Sb. se od ledna 2015 zvyšuje % výměra o 1,6 %

213

- základní výměra o 60

Starobní důchod činí celkem

15 880

*) Vysvětlivky

do	11.415,- Kč (včetně)	zápočet plně	11.415 Kč
nad	11.415,- Kč (do 30.093,- Kč včetně)	26 % - 18.678 Kč	4.857 Kč
nad	30.093,- Kč (do 103.767,- Kč včetně)	22 % - 15 370 Kč	3 382 Kč
nad	103.767,- Kč	3 % -	
		Celkem	19 654 Kč

Zdroj: Důchodová kalkulačka MPSV